

TARPTAUTINĖ TARPDALYKINĖ ADALBERTUI BEZZENBERGERIUI SKIRTA KONFERENCIJA BERLYNE

2022 m. spalio 11–13 dienomis Mainco mokslų ir literatūros akademija, bendradarbiaudama su Lietuvos Respublikos ambasada Vokietijoje, Reino krašto-Pfalco federaline atstovybe, „Prūsijos“ ir Baltų studijų draugijomis, sukviėtė kelių mokslo šakų atstovus į tarptautinę konferenciją, skirtą baltistikos pradininko, archeologo, Karaliaučiaus universiteto profesoriaus ir rektoriaus Adalberto Bezenbergerio atmini-

mui. Nuo mokslininko mirties praėjus 100 metų, tai tinkama proga apžvelgti ir įvertinti aktualiausius profesoriaus darbus, ypač tuos, kurie nubrėžė gaires ir įkvėpė vėlesnes kartas juos tęsti ir gilinti.

Konferencijoje dalyvavo pranešėjai iš Vokietijos, Lietuvos, Lenkijos, Latvijos, Prancūzijos, Italijos. Tarpdalykinę koncepciją padiktavo pati A. Bezenbergerio asmenybė ir veikla: archeologija

ir baltistika yra glaudžiai susijusios ir viena kitą remia. Sklandų konferencijos darbą užtikrino dvi vedėjos ir svarbiausios organizatorės: kalbininkė PD dr. Christianė Schiller ir archeologė dr. Heidemarie Eilbracht.

Renginio atidarymas vyko Lietuvos Respublikos ambasadoje, kur svečius priėmė Įgaliotasis ministras, DA vadovo pavaduotojas Vaidotas Karvelis. Mainco mokslų ir literatūros akademijos vardu dr. Ritos Heuser sveikinimo kalbą perskaitė Christianė Schiller, kalbėjo „Prūsijos“ draugijos vadovas Hans-Jörg Froese. Konferencijos organizatoriams pavyko surasti Adalberto Bezzenbergerio proanūką, teisininką (kaip tėvas ir senelis) prof. dr. Tilmaną Bezzenbergerį. Pasakojimas apie šeimoje puoselėtą garsiojo prosenelio atminimą ir jo paveikslą bei išorinis panašumas į jį vakaro svečiams padarė įspūdį. Oficialiąją atidarymo dalį baigė Heidemarie Eilbracht ir Christianės Schiller įžanginis pranešimas, apimantis svarbiausius Adalberto Bezzenbergerio gyvenimo faktus ir nuveiktus darbus.

Kitas dvi dienas vyko intensyvus konferencijos darbas. Įvairiapusė mokslinė ir visuomeninė profesoriaus veikla, neeilinis produktyvumas, organizaciniai gebėjimai, plačios pažintys akademinuose ir kituose visuomenės sluoksniuose, glaudus bendradarbiavimas su lietuvių kalbą ir kultūrą puoselėjančia inteligentija lėmė šios konferencijos temų įvairovę. Organizatoriams ypač rūpėjo įveikti tarpdisciplininius barjerus

ir šio ketinimo buvo laikomasi rengiant konferencijos programą. Pranešimai buvo grupuojami į blokus taip, kad archeologinės ir istorinės temos kaitaliojusi su kalbinėmis. Taip konferencijos dalyviai galėjo įvertinti Bezzenbergerio svarbą gretutinei mokslo šakai. Kiekvienas pranešėjas turėjo kuo papildyti profesoriaus biografiją, ne tik nušviesti jo indėlį į mokslą bendrais bruožais, bet ir sudominti aktualiais akcentais, per pastaruosius dešimtmečius ištirtais faktais.

Karaliaučiuje Bezzenbergerio įkurtos Prūsijos senovės draugijos apžvalgą padarė Hansas-Jörgas Froese (Werder/Havel) ir Heino Neumayeris (Berlynas), išryškindami šios organizacijos ryšius su Berlyno karališkojo muziejaus priešistorės skyriumi (*Adalbert Bezzenberger und sein Wirken für die Altertumsgesellschaft Prussia*). Mokslinę ir visuomeninę veiklą, skirtą Rytprūsių lietuvių kultūrai, pristatė Nijolė Strakauskaitė (Klaipėda) (*Adalbert Bezzenberger and Prussian Lithuania: Scholar and Protector of Cultural Tradition*). Ji akcentavo profesoriaus dėmesį Kuršių nerijai, kuriai jis paskyrė dvi mokslo studijas, iš ten lankydavo savo bičiulį ir pagalbinką Šilutės dvarininką Hugo Šojų. Eugeną Hillas (Kelnas) įvertino Bezzenbergerio, kaip lyginamosios baltistikos pradininko, vaidmenį, ypač tyrinėjant senąją lietuvių ir latvių raštiją (*Adalbert Bezzenberger und die vergleichende Grammatik der baltischen Sprachen*). Bonifacas Stundžia (Vilnius) iš moderniosios akcentologijos perspektyvos kalbėjo

apie savo laiku novatorišką Bezenbergerio įnašą į lietuvių priegaidžių tyrinėjimus (*Adalbert Bezenberger's Contribution to Baltic Accentology*). Danielis Petit (Paryžius), remdamasis Bezenbergerio pastabomis apie baltų kalbų sangražinius įvardžius, tolimesniais tyrimais nustatė, kad senuosiuose raštuose dažnai jų vartoseną nebuvo autentiška, bet veikiamą originalo, iš kurio versta (*Das Reflexivpronomen im Baltischen: der Beitrag von Adalbert Bezenberger*).

Vėliau konferencijos eigą perėmė archeologai. Tomas Rimkus (Šlėzvigas/Klaipėda) supažindino su Bezenbergerio pradėtu Aukštumos aukštapelkės tyrinėjimu, ir nors tada gyvenvietės pėdsakų nebuvo rasta, mūsų laikų Lietuvos archeologai grįžo į šį objektą ir pasitelkę modernius metodus, aptiko Svidrų kultūros artefaktų (*Continuing where Bezenberger left – Final Palaeolithic studies at Aukštumala Highmoor (Augs-tumaller Moor) in coastal Lithuania*). Jarosławas Sobierajus (Olštynas) atkreipė dėmesį į tai, kad nors didžioji Bezenbergerio radinių dalis susijusi su geležies amžiumi, jo kasinėjimai Kuršių nerijoje ir Mozūrijoje vieni iš pirmųjų atskleidė akmens ir bronzos amžiaus palikimą Rytų Prūsijoje (*Adalbert Bezenberger's research on the early prehistory of East Prussia*). Paskutinioji pirmosios dienos dalis buvo skirta filologijai. Literatūrologė Žavinta Sidabraitė (Vilnius) kalbėjo apie Bezenbergerio nuopelnus lietuvių literatūros istorijai, kuriai skirti trys profesoriaus darbai,

įskaitant išsamų pranešimą apie Kristijoną Donelaitį (*Adalbert Bezenberger as a Historian of Lithuanian Literature: Accents and Reception*). Pirmosios dienos darbą baigė Dalia Kiseliūnaitė (Vilnius), supažindinusi su Bezenbergerio veikla Vokietijos garsų archyve, vadinamajame Doegenio projekte, kur I-ojo pasaulinio karo metu buvo padaryti vieni iš pirmųjų lietuvių tarmių garso įrašų (*Bezenbergers Beitrag für das Deutsche Lautarchiv*).

Antroji posėdžių diena prasidėjo archeologų pranešimais. Mirosławas J. Hoffmannas (Olštynas) kalbėjo apie Bezenbergerio užfiksuotus geležies amžiaus radinius buvusioje Tarelaukių (Täberlack) pilyje, pristatė su šiuo objektu susijusius dokumentus ir laiškus (*Adalbert Bezenberger und seine archäologischen Untersuchungen am Beispiel der frühisenzeitlichen Siedlung „Jungferenberg“ in Täberlack, Kr. Angerburg (Ostpreußen)*). Rasa Banytė-Rowell (Vilnius) įvertino profesoriaus darytus Šernų kapinyno kasinėjimus, jų dokumentaciją ir laiku išleistą iliustruotą publikaciją, kurios dėka kasinėjimų rezultatai įėjo į mokslo istoriją (*A. Bezenberger's excavations of Schernen/Šernai Cemetery in Kr. Memel (Klaipėda): possibilities and results of analysis of his publication*). Audronės Bliujienės (Klaipėda) ir Jurgos Bagdzevičienės (Vilnius) pranešime primenama, kad publikacijose apie bronzos amžiaus radinius Bezenbergeris formavo išvadas, pagrįstas chemine analize, juo sekdamas

lietuvių archeologas V. Nagevičius lygino savo rezultatus su profesoriaus, taip įtraukdamas lietuvišką medžiagą į tarptautinį kontekstą. Pakartotinai ištyrus jo medžiagą šiuolaikiniais metodais, būtų galima išplėsti Bezenbergerio laikais pradėtą duomenų bazę, nes daugelis radinių karo metais dingo (*Interdisciplinary research by Adalbert Bezenberger*). Kalbininkas Pietro U. Dini (Piza) akcentavo Bezenbergerio nuopelnus prūsistikai, pabrėždamas profesoriaus novatoriškumą, kryptingumą, atidumą tekstams, dėmesį onomastikai, be to, jis pirmasis pateikė kritinę to meto prūsistikos darbų apžvalgą (*Bezenberger und die altpreußische Sprache*). Lidija Leikuma (Ryga) kalbėjo apie Bezenbergerio įnašą į latvių dialektologijos tyrinėjimus, išskyrė jį kaip šios srities pradininką, nuoseklų baltistikos tyrinėjimų organizatorių ir leidėją (*Adalbert Bezenberger und die lettische Dialektologie*). Lina Plaušinitytė (Vilnius) perskaitė kartu su Vilma Zubaitiene parengtą pranešimą, kuriame apžvelgė Bezenbergerio ryšius su Kazimieru Būga, pabrėžė Bezenbergerio įnašą į Būgos pradėtą lietuvių kalbos žodyną (*Adalbert Bezenbergers Forschungen zur litauischen Lexikologie und ihre Rezeption in den lexikographischen Arbeiten von Kazimieras Būga*). Romanas Širuchovas (Šlėzvigas) ir Cecilia Herghegiu (Maincas/Berlynas) pristatė projekto rezultatus, kurių pasiekė radiokarboniniais datavimo metodais tirdami Bezenbergerio tyrinėtą Ramutten-Jahn

(dab. Melašių k., Klaipėdos raj.) kapinyną (*Old data – new results. AMS 14C dating of Ramutten-Jahn cemetery samples from Prussia-Sammlung (East Prussia/MVF Berlin)*). Susannė Grunwald (Maincas) akcentavo Bezenbergerio, kalbininko ir archeologo, vaisingą šių dviejų mokslo šakų derinimą, bendradarbiavimą su abiejų sričių kolegomis ir gebėjimą matyti klausimus iš bendros perspektyvos (*Wenn Philologen ausgraben. Adalbert Bezenbergers Beitrag zur archäologischen Burgwallforschung um 1900*). Markus Falkas (Berlynas) kalbėjo apie Brandenburgo-Ansbacho markgrafo Jurgio Frydricho 1578 m. įsako, kurį analizavo Bezenbergeris ir Nesselmannas, originalo ir kitų egzempliorių paieškas ir lyginamąją jų kalbos analizę („*Diese bezeichne ich mit U, jenes mit U'*“ – *Bezenbergers Forschungen zu den altlitauischen Urkunden*).

Konferencijoje netrūko klausimų ir diskusijų, padėjusių atskleisti įvairiapusį Adalberto Bezenbergerio akademinį talentą, savo metodologiniu nuoseklumu ir taiklumu stebinantį ne vieną šių laikų mokslininką. Renginio tarpdalykiškumas ne formaliai, o apčiuopiamai ir vaisingai pasiteisino ir už tai reikia dėkoti organizatoriams ir rėmėjams.

Pranešimų pagrindu parengtas publikacijas planuojama skelbti dviejuose leidiniuose: archeologų – „Acta Praehistorica et Archaeologica (APA)“ (Berlin), kalbininkų – „Schriften der Gesellschaft für Baltische Studien“ (Hamburg: Baar Verlag).

Šią įspūdžių ataskaitą tegu baigia profesoriaus kolegų žodžiai: „Nedažnai prie kapo, kur atgulė žymaus mokslininko palaikai, dvi mokslo šakos, kurių galutiniai tikslai gali sutapti, tačiau darbo metodai labai skiriasi, susijungia bendrame, išdidžiame gedule (...). Tai buvo pirmas ir, kaip galime numatyti, tikriausiai bus paskutinis kartas, kai kalbininkas, pirmaujantis savo srityje, pelnė tokią puikią reputaciją tarp priešisto-

rės tyrėjų, kad buvo be išlygų jų pripažintas kaip savas, o dėl jo mirties apgalvestaujama kaip dėl karčios netekties.“¹

Dalia KISELIŪNAITĖ
[*dalia.kiseliunaite@lki.lt*]

¹ R. Trautmann, M. Ebert, Adalbert Bezzenberger, *Zeitschrift für vergleichende Sprachforschung auf dem Gebiete der Indogermanischen Sprachen* 51(3–4), 1923, 300.